

Teollisuuden dokumentointi ja historiallisen miljöön tallentaminen

Jo kahdeksatta kertaa kokoonnuttiin viime syyskuussa valtakunnallisille Tekniikan Museopäiville pohtimaan tekniikan museoalan ajankohtaisia kysymyksiä. Päivien ohjelman laatimisessa oli aikaisempaa enemmän turvauduttu museoihmiin ja heidän asiantuntemukseensa. Aihe oli sekä teollisuutta että museoita koskettava: Kenen tehtävänä on tai pitäisi olla teollisen miljöön suojeleminen, tallentaminen ja dokumentointi. Tässä avauspuheenvuorossaan kanslianeuvos Jaakko Liede pohtii tekniikan historian asemaa kulttuurihistoriassa. Tekniikan ala lienee suurista aloista ainoa, jolla ei ole omaa keskusmuseota eikä sen historialla ainoatakaan professuuria. Tutkimustyön aikaansaaminen on museotoimen, myös tekniikan museotoimen kehittymisen edellytys. Ilman tutkimustyötä museotoiminta jää sisällyksettömäksi, se ei herätä yleistä mielenkiintoa eikä aikaansaa asiapitoista ja syventävää ajatustenvaihtoa.

Vuoden 1981 Tekniikan Museopäivillä käsitteli Åbo Akademin taidehistorian professori Sixten Ringbom aiheita ”Kulttuurihistorian tutkimus ja tekniikka”. Hänen mielestään tekniikan historia muodostaa osan kulttuurin historiasta. Mutta missä ovat yliopistojemme tekniikan historian laitokset, teknisen historian kulttuurin professorit jne? — hän kysyy. Johdonmukaisuuden nimessä tekniikan historialla pitäisi olla ainakin yhtä keskeinen asema tiedeorganisaatiossamme kuin jollakin muulla, vastaavan tärkeällä kulttuurihistoriallisella tieteenhaaralla. Mutta näin ei ole.

Ringbomin mukaan resurssien jako eri kulttuurihistoriallisten tieteenhaarojen välillä johtuu tietystä historiallisesta perinteestä. Perinteinen kulttuuritieteitten jako vakiintui tämän vuosisadan alussa eli aikakaudella, jolloin Suomessa vallitsi vielä säätyläisjärjestelmä agraritalouden pohjalla. Säätyläiskulttuurin tukemina esteettiset aineet kuten kirjallisuus, taide ja musiikki saavuttivat jalansijan historia-aineiden joukossa. Aineellisen kulttuurin alalla taas arkeologia ja kansatiede pääsivät kansallisen liikkeen tukemina johtavaan asemaan. Talonpoikaiskulttuuriin kohdistuva kiinnostus heijastaa tavallaan silloista agrarista yhteiskuntaa ja taloudellista pohjaa.

Tekniikkaa on sekä ikivanhaa taitoon perustuvaa perinteellistä tekniikkaa että taidon lisäksi myös luonnontieteisiin perustuvaa tieteellispohjaista tekniikkaa, teknologiaa. Historiallisesti teknologia on varsin nuori tulokas. Laajassa mitassa sitä

on sovellettu teollisuuteen noin sata vuotta.

Luonnontieteellisen sivistyksen vaarat

Teologinen ja humanistinen perinne on aina asettanut ihmisen luonnon edelle. Suuret humanistit ovat olleet huolissaan siitä, mitä vahinkoa luonnontieteet voivat tuottaa ihmisen olemukselle. Humanismin idea huijautuu klassisessa sivistysihanteessa. Se ei tunnusta luonnontieteitä kulttuuriksi, vielä vähemmän teknologiaa. Professori Ilkka Niiniluoto toteaa: ”Yhdistyneenä humboldtilaiseen yliopistoideaan 1800-luvun Saksassa tämä ihmisen aseman ylikorostaminen jätti insinöörit oman onnensa nojaan perustamaan omia yhdistyksiään ja yliopistojaan — ja toimi siten yhtenä teknokratian syntymisen merkittävänä edellytyksenä.”

Historia on ihmiskunnan muisti

Kohtuuden nimessä on kuitenkin myönnettävä, etteivät teknologitkaan kirkkain otsin asiasta selviä. Jos kiinnostus tekniikan menneisyyttä kohtaan viriää toiminnan asteelle saakka, on taustalla joku aktiivinen henkilö. Hän alkaa keräillä oman erikoisalansa esineistöä kokoelmaksi ja saa mukaan muitakin. Muutamat elinkeinoelämän laitokset ovat tallentaneet osan käytöstä poistunutta miljöötään jälkipolvien ja asiakkaiden nähtäväk-

Jaakko Liede.

si. Mutta esineiden sitomiseen laajempiin yhteyksiinsä ja merkityksen arvioimiseen tästä näkökulmasta ei varoja eikä tarmoa, eikä usein taitakaan ole liennyt. Tekniikassa eletään ikään kuin olisi vuosi 0 — tärkeätä on pelkästään ajankohtainen, ei se, miten nykyiseen on tultu. Ehkä jo aletaan oivaltaa, että nykyisyyttä ymmärtääkseen ja osatakseen perustellusti suunnitella tulevaisuutta pitää tuntea menneisyyttä. Myös tekniikan alueella historia on ihmiskunnan muisti.

Suuren yleisön ja teknologien kiinnostuksen lisääntyessä tekniikan ja teollisuuden historiaa kohtaan saatetaan tekniikan museolaitoksesta oikein ohjattuna kehittyä instituutio, jonka avulla voitaneekin tehokkaasti auttaa ylittämään kahden kulttuurin kuilua.

J.W.Snellmanin sivistyskäsite oli

Kahdeksansilla Tekniikan Museopäivillä pohdittiin tekniikan museoalan ajankohtaisia kysymyksiä. Aiheena oli: Kenen tehtävänä on tai pitäisi olla teollisen miljööän suojeleminen, tallentaminen ja dokumentointi. Voitaneen puhua yleisömenestyksestä!

tuo mainittu aikakaudelleen tyypillinen humanistinen sivistysideaali. Eri yhteyksissä hän varoitti aikalaisiaan luonnontieteellisestä sivistyksestä. Myöskin ylioppilaita, jotka vanhaa tapaa noudattaen olivat Wilhelmin päivänä — pari kuukautta ennen hänen kuolemaansa 1881 — tulleet luterivehdykselle hänen luokseen. Suomeksi pitämässään kiitospuheessa hän mm. muisteli aiemmin keväällä kuollutta ystäväänsä Fredrik Cygnaeusta: ”Niin kauan kun hän vielä eli, saitte, hyvät herrat kuulla sanoja, joita saisi sanoa kultaisiksi. Ne olivat isänmaan rakkautta täynnä ja niin kauniita sanoja, ettei semmoisia saa usein kuulla. — Menkää hakemaan semmoisia sanoja niiltä herroilta, jotka tuovat meille uutta oppia, jotka lupaavat meidän kansaamme ja ihmiskuntaa edesauttaa sen uuden sivistyksen kautta, jota kutsutaan luonnontieteelliseksi sivistykseksi, tahi miksikä sitä kutsuttaneenkaan. Minä luulen ettette heiltä saa kuulla

semmoisia sanoja. — Cygnaeus ei uskonut tätä sivistystä. Hän uskoi sitä sivistystä, joka aina on ollut ihmiskunnan sivistys, se sivistys joka on ihmiskunnan omatekemä. Eikä ole luonnontieteellinen sivistys se, joka löydetään maailmanhistoriasta. . .”

Siinä on parina väläyksenä kuvattu tie tilanteeseen, jota nykyisin on Snown mukaan alettu kutsua kulttuurin kuiluksi.

Kuuluuko teknologia kulttuurihistoriaan

Mutta millainen on tilanne nykyisin? Voidaanko esimerkiksi Tiedekeskus tai Tekniikan yleismuseo lukea kulttuurihistoriallisesti museoksi? Ehkäpä selkeimmän kuvan tilanteesta saa selailemalla viime vuonna valmistunutta Suomen kulttuurihistoriaa. Miten siinä ovat teknologia ja teollinen kulttuuri edustettuina? Luonnontieteet on jo kelpuutettu mukaan. Sen sijaan arkkitehtuuri ja taideteollisuus edustavat, kumpikin kahdella luvulla,

teknologiaa ja teollista kulttuuria.

Tekniikan Waiheita -lehti tiedusteli teoksen päätoimittajalta professori Päiviö Tommilalta poisjättämisen syytä. Hän perusteli sitä mm. seuraavilla syillä: On olemassa muitakin näkökulmia, jotka olisi voitu ottaa huomioon historiaa kirjoitettaessa ja toiseksi koska tekniikan edistysaskeleet ja keksinnöt edellyttävät tiettyä valmiutta, perustuvat tekniikan saavutukset aina tiettyyn kulttuuritaustaan ja teknillinen kulttuuri on siten mukana yleisessä kulttuurissa. ”Jos nyt puhutaan jälkiteollisesta kaudesta niin emme vielä tunne kaikkia piirteitä. Historioitsija tarvitsee aina riittävän välimatkan tapahtumiin, ja tässä tapauksessa perspektiivin ehkä pitää olla tavallista laajemman. Muutosprosessit ovat vielä kesken.”

Mutta eikö näin ole kaiken inhimillisen toiminnan laita? Mitä ovat ne nykyaikaan ulottuvat kulttuuri-ilmiöt, joista voidaan varmuudella sanoa, että ne eivät ole kesken?